

EBÜBEKİR b. °ABDULLĀH
(d. 16. yy.'ın ikinci yarısı, ö. 17. yy.'ın ilk yarısı)

HAYATI

Muhtemelen askeri açıdan parlak olmayan kariyeri ve eserini halk diliyle yazmış olması sebebiyle Osmanlı tezkirelerinde hayatı ve eserleri hakkında bilgi bulunmayan, dolayısıyla da doğum tarihi ve yeri bilinmeyen E.A.'ın babasının adı °Abdullāh'dır.¹ Muhtemelen 16. yüzyılın ikinci yarısında dünyaya gelmiş olan E.A.'ın enderundaki eğitiminden sonra kapıkulu ocağında atlı solak askeri olarak görev yapmış olması babasının da asker kökenli olduğuna işaret eder. 986/1578 yılında Osmanlı-Safavi harbinin başlaması ile birlikte kapıkulu süvarisi olarak sefere katılan E.A. 987/1579 yılının Ramazan/Kasım ayında Gence akınında Safavilere tutsak düşerek önce Tebriz'e sonra da Qazvin'e götürülmüştür. *Ta'rih-i °Osmān Paşa*'da İrān'da bulunduğu esnada kendisine İstanbul'daki genel durum ile Özdemiroğlu °Osmān Paşa (ö. 993/1585) ve Tatarlar hakkında sorular yöneltildiğini belirten E.A., esirliği süresince büyük sıkıntı çektiğini ve Mollā Mehdī adlı bir zatın kendisini ve arkadaşlarını azat etmesiyle ölümden kurtulduklarını söyler.² İki yıl süren esirlikten sonra bir yıl İrān'da dolaşan E.A. üç yol arkadaşı ile Diyār-ı °Acem'den firar edip kılık değiştirerek on iki gün içinde Qars'a gelmiş, 990/1582 yılında Serdar Sinān Paşa (ö. 1004/1596) ile birlikte İstanbul'a dönmüştür. E.A.'ın bundan sonraki hayatı hakkında elimizde bilgi yoktur.

ESERLERİ

① *Ta'rih-i °Osmān Paşa (Şarq seferlerinde surhser ile vāqi° olan ahvālleri ve Şirvān'da °Osmān Paşa ile surhserin mücādelelerini beyān eder)*

E.A. bu seferinde görevi sebebiyle görgü tanığı olduğu doğu seferini ve 987-990/1579-1582 tarihleri arasında Kafkasya'da meydana gelen olayları ayrıntılı olarak kaleme almıştır. Millet Kütüphanesi nüshasının hatime bölümündeki nottan kitabı 990/1582 tarihinde tamamladığı anlaşılmaktadır. Eserinden dört yerde *risāle* bir yerde de *ğazāvatnāme* diye bahseden E.A.'ın isim verme konusundaki bu tutarsızlığı daha sonraki döneme ait nüshalara da yansımıştır. Viyana Milli Kütüphanesi'nde bulunan nüshaya *Ta'rih-i °Osmān Paşa*, Millet Kütüphanesi'ndekine ise *Şarq Seferleri ...* adı verilmiştir. Müellif Viyana nüshasında anmadığı adını diğer nüshada Ebübekir b. °Abdullāh olarak verir.

Eserinin başlangıç kısmında kısaca doğu seferinde olup bitenleri, Şirvān ve Demirçapı'da (Darband) °Osmān Paşa'nın Safaviler ile yaptığı savaşları anlatan E.A. okurlarından kusurlarının ve eksikliklerinin bağışlanmasını diler ve bu risaleyi yalnız seferde olup bitenleri beyan etmek için değil kendisine dua edilmesine vesile olacağı için telif ettiğini belirtir.³ Çağdaş kaynaklar içinde sadece E.A. Serdar Lala Muştafā Paşa'nın (ö. 988/1580) Şirvān'dan ayrılış sebebinin açıkça anar. E.A.'ya göre Erzurüm

muhafazasında Sivas beylerbeyisi Maḥmūd Paşa'nın yalnız kalması ve bu durumdan ötürü Safavilerin kış şartlarında Erzurüm ve çevresini yağma edebileceği endişesi Muştafâ Paşa'yı Şirvân'dan ayrılmaya mecbur etmiştir.⁴ Tanık olduğu olayları halk ağzıyla aktaran E.A.'ın dili sade, samimi ve akıcıdır. Eserinde adı geçen kişileri insanüstü göstermemesi, Kafkasya'daki çeşitli halklar hakkında ilginç bilgiler vermesi, kullandığı dil ve yazım tekniği ile E.A.'ın tarihi ilgi çekici bir eserdir.

İçindekiler: Giriş; Dua, salat ve eserin yazılma sebebi (2b-3b); ordunun İstanbul'dan Erzurüm'a yürüyüşü (3b-6b); Ardahan'dan Şirvân'a yürüyüş ve bu esnada vuku bulan Çıldır ile Qoyun Geçidi muharebeleri (6b-16b); Tatar Hamı °Ādil Girāy'ın Şirvân'a gelmesi (16b-18b); Safavilerin durumu (18b-22a); °Osmān Paşa'nın Demirçapu'ya çekilmesi (22a-29a); Kuzey Kafkasya'daki halklar (22a-36b).

Bugün elimizde eserin iki nüshası bulunmaktadır. Viyana Milli Kütüphanesi'ndeki nüshada °Osmān Paşa'nın faaliyetlerinden başka Demirçapu'dan serdarın °İvāz Efendi'ye (ö. 994/1586) gönderdiği bir mektup (57a-61a) ve Raḥīmizāde İbrāhīm Çavuş'un (ö. > 998/1590) Tebriz seferini anlatan bir risalesi (62b-68b) de kayıtlıdır. Sonraki kayıtlardan bu nüshanın 993/1585 yılından sonra istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Yazarının isminin atlanmış olduğu bu nüshanın sonundaki risaleden dolayı Hammer bu yazmanın Raḥīmizāde İbrāhīm Çavuş tarafından kaleme alındığını söyler. F. Babinger ve Yunus Zeyrek bunun yanlış olduğunu iddia ederler ise de nüshanın yazarı hakkında görüş belirtmezler.⁵ Halbuki küçük çaplı atlamalar ve eklemeler hariç tutulursa Millet Kütüphanesi'nde bulunan ve müellifinin adı da kayıtlı olan *Şarq Seferleri ...* adlı eser *Ta'riḥ-i °Osmān Paşa* başlıklı Viyana nüshasının kopyasıdır. Ancak her iki nüshada da değişik fazlalıkların olması farklı yazmalardan kopyalandıklarını gösterir. Özellikle Millet Kütüphanesi nüshasının sonunda Abaza Mehmed Paşa'nın öldürülmesine yer verilmesi ve 1045/1634 tarihinin düşürülmesi eserin bu tarihten sonra kopyalandığını gösterir.

BİBLİYOGRAFYA

① *Ta'riḥ-i °Osmān Paşa*

Yazmalar: (1) İstanbul, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih Kitapları 366; 27+4 y., 14-23 satır, nesih (*İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları* (İstanbul, 1943), 143). (2) Viyana, Österreichische Nationalbibliothek, no. H.O. 68; 36 y., 23 satır, nesih. (Gustav Flügel, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften*, c. 2 (Wien, 1865), 237)

Edisyonlar: Yunus Zeyrek, *Tarih-i Osman Paşa* (Ankara, 2001).

Genel Kaynakça:

Joseph v. Hammer-Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi*, çev. M. Ata, c. 7 (İstanbul, 1985 [1827-35]), 2000. Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. C. Üçok (Ankara, 1982 [1927]), 122. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı İnan Siyasi Münasebetleri* (İstanbul, 1993), 55. Fahrettin Kırzioğlu, *Kafkasellerinin Fethi* (Ankara, 1993), 283. Halil İnalcık, *The Ottoman Empire: The Classical Age, 1300-1600* (Lon-

HISTORIANS OF THE OTTOMAN EMPIRE

C. Kafadar H. Karateke C. Fleischer

don, 1995), 84-86. H. Mustafa Eravcı, *Gelibolulu Muştafâ Âli's Nusret-nâme*. Doktora Tezi (Edinburgh Üniversitesi, 1998), 134-176. Yusuf Oğuzoğlu, “Osmanlı Kuruluş Dönemi Müesseselerindeki Sivil Karakter ve Devletin Gelişmesi Üzerindeki Etkisi (1299-1402),” *Türkler Ansiklopedisi*, c. 10 (Ankara, 2000), 22.

---

¹ E.A., *Ta'rîh-i 'Osmân Paşa (Şarq Seferleri ... adı altında)*, İstanbul, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih Kitapları 366, 21a.

² E.A., *Ta'rîh-i 'Osmân Paşa* (Millet Kütüphanesi), 18a.

³ E.A., *Ta'rîh-i 'Osmân Paşa*, Viyana, Österreichische Nationalbibliothek, no. H.O. 68, 3b.

⁴ E.A., *Ta'rîh-i 'Osmân Paşa* (Millet Kütüphanesi), 4a.

⁵ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. C. Üçok (Ankara, 1982), 131.

Mustafa ERAVCI

Ağustos 2005